
ELSŐ DA- RAB.

A' köznépnek oktatása.

ELSŐ RÉSZ.

---

*A' Frantzós Nyavalyának rövid le-írása, Orvoslása, az Orvosi Segedelem nélkül szü-
kölködő köz-Nép hasznára.*

Ezen irásunkban ilyen rendet tartunk; *Az első Szakaszban* le-írjuk a' Nyavalyának szármozását, következéseit, mellyek által magát ki-jelentette. *A' második Szakaszban,*

Terjedésének módját, és annak el-kerülhetőségét. *A' Harmadikban*, a' helybéli frantzosi nyavalyát (a) *A' Tső* fojást- (b) *A' Dobot* vagy *Agyék* daganatot. (c) *A' Gollyó* daganatot. (d) *A' Frantzosi* fekéllyeket. *A' Negyedik Szakaszban*, a' közönséges frantzosi nyavalyát.

ELSŐ SZAKASZ.

A' Frantzosi Nyavalyának származása, következései, mellyek által magát ki-jelentette.

A' Frantzosi Nyavalya *Columbus Cristoph* Serege által hoztatott Amerikából Európában 1493-dik. Esztendőben, melly akkor sokkal veszedelmesebb volt, és magát így jelentette-ki.

ki. A' tisztátalan közösülés után kevés órákkal a' szemérem testén erősen viszkető kiseded hójag támodott, melly hamar ki-bomlott frantzós fekélyé változott, az egész testet elboritá frantzós következéssel, az egész testet kiváltképpen az ábrázatot rezes verességű gyuladot, fájdalmas, de soha nem evesedő fókókkal s' fokadékokkal borította-el, mellyeknek nagysága egy borsónyi, sőt egy diónyira-is vált. Ezekhez járúltanak a' Tsontoknak éjjeli kínos fájdalmai, gyuladó, evesedő fenésítő daganatokkal. Ezek által a' test megsoványodott, a' bőr meg-rántzosodott, az erő el-fogyott némelly tagok otsínány fekély által le-szakadoztanak, mellyeket követett későben, az ezen nyomorúltaktól sokszor óhajtott gyötrelmes halál. A' tsöbéli frantzós fojásnak még eddig semmi nyomdoka nem vala, melly csak az 1600. Esztendőnek közepe felé kezdődött, melly után a' frantzós nyavalya sokat gyengült.

MÁSODIK SZAKASZ.

A Frantzós Nyavalyának terjedéséről, és el-kerületéséről.

Altal hozatattván a' Frantzós Nyavalya, (mellyet ezután *Szerelem Nyavalyájának*-is nevezünk) Európában, és innen a' Világ más több részeiben, annak terjedése mindétig ragadás által esett, melly eshetik-meg.

1mo. Egészes Személynek frantzós Személlyel lett közösüléséből.

2do. Szopás által, ha a' Dajka - Tsetsén frantzós fekély vagon. melly a' Szopót meg frantzo-

frantzosi'tya, vagy a' Szopónak szájában frantzós fekély vagyon, melly az egésséges Dajkát meg frantzosi'tya.

3to. Tsókolás által, ha a' Tsókoló szájában lévő frantzós fekélynek materiája nyál által a' tsókoltatottnak testére ragad, mellyet a' tsókoltatott mindjárt le nem töröl, mellyet ha tselekszik el nem ragad.

4to. Sebb által, ha az egésséges Embernek sebéhez ér a' frantzós fekély, vagy annak mérges materiája, így frantzósodhatnak - meg a' sebes újjú Bábák vagy Bábáskadók a' frantzós szülő Aszszonytól, így az érvágó - vas, vagy Kristélyező tső meg frantzósíthat egy egésséges embert, ha azokkal az előtt frantzós fekélyhez értenek, és minekelőtte jól meg tisztitattanak volna, egésséges ember testéhez érdekeltetnek.

5to. Szülés által, ha az Anyának szemérem teste frantzós fekélyes.

6to. Sok embereknek egy edényből való italok által, ha azok kozzül valamellyiknek szájában frantzós fekély vagyon. Így a' Pipázás által-is el-ragadhat a' Frantz.

7mo. Frantzós Személynek egészségessal való hálása által, ha annak fekélyes teste meztelenül hosszason érdeklí ennek meztelen testét.

8vo. Köntös által, ha a' frantzós fekélyvel bé mázoltatott köntöst egészséges ember meztelen testén hordozza.

A' Szerelém nyavalyája mérge meg fogadásának jelei tapasztaltattnak azon részben, mellyben esett az el-ragadás e' következendőkben: Azon rész viszket, azután fáj, meg-gyulad, nagyobbban nyálasodik, melly már méreggel tellyes, és a' Nyavalyát másra által viheti: Ha azon rész, mellyben a' ragadás esett, nyálozni nem szokott, itt a' nyálozás helyett fekély léssen, melly a' nyavalyát másra által viheti.

A' Szerelém Nyavalyája meddig azon részben marad, a' mellyre ragadott *Helybéli-nek* neveztetik, ha onnan a' vérben által mégyen, és annak egész vérét meg fertézteti *Közönségesnek* mondatik.

HARMADIK SZAKASZ.

A' Helybéli Szerelem' Nyavalyájáról.

Ide tartozik 1mo. A' Tső fojás. 2do. A' Dob. 3^{tio.} Gollyú Daganat. 4to. A' Frantzor fekélyek.

A' Tső fojáról.

Ez a' férfiaknál taláztatik, melly-is két féle valóságos, és fattyú: A' valóságos frantzor tső fojás a' frantzor Személlyel lett küzösülés után másod naptól fogva hatod napig kezdődik, kelemetes tsiklándozó, viszkető érzékenységgel a' tsőnek, mellyet követ a' küzösülésnek szokatlan nagy kívánsága: ezen tsiklándo-

klándozó érzékenység harmindik, vagy negyedik nap fájdalomná változik, a' tsőnek ajakai meg-gyuladnak, dagadnak, veresednek, az egész tsőnek belső hártyaiban feszülés, kedvetlen égető forróság tapasztaltatik, mellyből evesedett genettséghöz hasonló tsepeg, melly után a' gyuladás hirtelen nevededik, az egész szemérem test fel-puffad, a' tapogatást nem szenvedhető fájdalom boríttya el, a' vizeletre való gyakor ösztönözéssel, jóllehet csak egy néhány tsep vizelet tsepeghet, az-is le írhatatlan égető fájdalommal, a' szomszédos részek-is fájdalmasok az egyben köttetés által, példának-okáért a' Középhús (Perineum) az Agyék, a' Tök, a' mag edényei, és a' szemérem tsontok környékei, melly részek néha meg-is dagadnak.

Fattyu tső fojásnak hívják, midőn a' nyálosság minden fájdalom nélkül foly az tsőből, melly a' gyengeségnek, vagy a' tső gombja hártyája keskenységinek következése: ez nem frantzós természetű.

A' valóságos frantzós tső fojásnak megismérettető jelei ezek. A' nyálos nedvességnek

a' tsöböl való égető tsepegése. A' szemérem
estnek fájdalmas fel fuvoldása. A' vizeletnek
égetése.

A' valóságos frantzos tsö fojás, így or-
vosoltatik. A' Tsö fűggesztessék fel valami
széles kötő által, hogy a' ne tsüngjön; a' két
első nap minden két órában feresztessék a' tsö
gyenge meleg édes tejben leg alább egy fer-
tály óráig, harmadik nap a' tej helyett ké-
szíteni kell friss meszes vizet így: Végy friss
óltatlan meszet egy fontot, tölts reája három
kupa friss vizet, jól keverd őszve, mihelyt a'
mész le-szál az edény fenekére a' meg-tisztúlt
vizet szürd le és kereg dugóval bé zárt üveg-
ben tartsad.

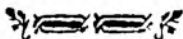
Ezen gyenge meleg friss meszes vízben
feresztessék a' tsö minden két órában annak
úgy intézett mozgatásával, hogy a' meszes
víz a' tsöben bé mehessen, és azt mosogathas-
sa belsőképpen. A' beteg a' tsöhöz lett nyú-
lása után kezeit szappanyos vízzel jól meg-
mossa, mert ha a' nélkül szeméhez, szájához,
vagy orrához nyúl, a' leg-veszedelmesebb
frantzot kapja azon részében, mellyhez nyúl
fran-

frantzoz materiától meg-motskoltatott kézzel: a' tső meg ne hüljön, mivel a' meg hülés a' gyúladást, és a' kínos fájdalmokat neveli, azért hideg időben szabad helyen ne viselyen, melly által a' tső meg-hülést szenvedhetne.

Ha a' tsőbeu lévő égető fájdalom, ha igen nagy lenne, vegyen estvéneként 10. tseppet ezen Patikabéli tseppekből (*Rp. Ess. Anodina drachmam unam. D. S. Tsendesitő Tseppek.*) inind addig, még a' fájdalmok tsendesednek. A' tsőnek fájdalma kezdvén tsendesedni, fetskendezzen napjába hatszor gyenge meleg friss meszes vízzel, vagy a' mi még ennél-is jobb ezen Patikabéli Liquorral (*Lapidis Caustici Chyrurg. gr. X. Opii puri gr. IV. Aq. commun. Unc. V. Collat per Chartam.*) Ezen Liquort friss vízzel addig kell elegyíteni, míg a' száj égetés nélkül szenvedheti, mellyel napjában hatszor kell fetskendezni gyenge melegen, ha három minutánál tovább tartó fájdalmat okozna a' tsőben, fris vízzel viszont gyengíteni kell.

Az orvoslás kezdetétől fogva minden reggel és este igyék egy fertály főtt vizet, melyet így készít: végy 4 Loth sejér Málvya gyökret

keret, vagdald őszve, főzd 3 fertály vízben egy fertály oráig, meg-hűlvén szűrd-le, és igyad.

Minden harmadik nap vegyen egy Laxatívát. Rp. Rad. Jalap gr. XXXX Arcan. duplic. gran. XX Calom. gran. III M. D. S. Laxáló por: mellyet két evő kalán hideg vízben fel-keverve reggel éh-gyomra vegyen-bé és minden láxálás után hús-levet, vagy szilva-levet igyék.

Ezekkel élni kell addig, míg a' vizelet már tovább nem égett, és semmi fájdalom' meredése a' tsőnek nem lesz, már ekor a' méreg el töröltetett, a' maradvány gyengeségit a' tsőnek erősíteni kell, ónas ki-vonásos fetskendezéssel, egy finzsia friss hideg vízben tsepegtetvén X. tsep ónas ki-vonást, mellyel napjában hatszor kell-fetskendezni, vagy ha fetskendezni nem akar, fereszse a' szemérem testét azon ónas ki-vonásos vízben napjában hatszor, úgy hogy a' víz a' tsőben bé-mehessen.

A' mi az élet módját illet: serteshúst, erős etzetest, fűszerszámost, spargát és egyéb vi-

zelet hajtókat ne egyék. Bort, Pálinkát ne igyék, magát fel - ne hevittse, tántz, lovaglás, vagy erős kézi munka által, kézi munkáját fáraztás, és erőszak nélkül folytasa, mindenek felett Fejérnéppel ne közösüllyön.

Az Afzonyoknak frantzoz fejér fojása meg-
 esmértetik a' szemérem testnek fel - pufadásá-
 ból, tüzesedéséből, nyálos égető nedvesleg
 ki - fojásából, a' vizelet égetéséből, mellyek a'
 hószán - fojás alatt - is tapasztaltatnak. Ez így
 orvosoltatik, míg a' vizelet éget, igyék re-
 gel és estve egy fértály vizet azon mályva víz-
 ből, mellyet a' tső fojásban le-irtunk. A' sze-
 mérem testét napjában háromszor mossa - ki
 gyenge meleg téjjel, azután mossa - ki napjában
 öttízzer gyenge meleg friss mezes vízzel, vagy
 azon patikabéli Liquorral, mellyet a' tső-foj-
 ásbán le-irtunk, mellyet friss vízzel annyira
 meg kell gyengíteni, hogy három minutánál
 tovább tartó fájdalmat ne okozzon a' szemé-
 rem testben. Ezen fetskendezést vagy mos-
 sást a' fejér fojás meg - szűnése után - is foly-
 tatni kell egy néhány napig.

Ha a' hófzám fojás el-jön, a' mefzes vizzel való mosást, vagy fetskendezést hadgya félben, melynek el-múlása után vízföntag kezdjen hozzá.

A' Dobról.

Dobnak neveztetik azon agyék daganat, mely a' frantzós mérregnek a' tsöböl az ágyékban lett által meneteléből származik, ez néha a' tsö fojással egyben köttetett nagy gyuladástól származik, melly a' tsö fojás gyuladása el-oszlásával önként el-oszlik, melyre nézve itt a' dobnak első neméről írunk, mellynek orvoslását osztatással kell próbálni. A' legjobb osztató lesz a' következő: végy fele málé lisztet, fele szekfü virágot, és egy kevés szappant, főzd-meg vízben pulitzka keménységre, mellyel jó vastagon a' millyen melegen szenvedheti, minden két órában köttözzed, éjtzakára pedig flastrom formára meg-fűzött, téjben fűtt szappannyal kösd-bé.

Belsőképpen igyék napjában háromszor egy egy tértály fűtt vizet, mellyét így készí s, végy meg-szárosztott eb-szöllő korét egy Lotot,

vagy nyerset fél lotot, tölts egy kupa forró vizet réája, egy fértály óráig, azután főzzed-fel fértály oráig, hűtsd-meg, szürd-le, és igyad: az eb szöllő korét, deákúl *stipites dulcamaranak* hívják.

Ha a' dob lágyulni kezd, az elébberü köttő helyet, téjben főtt málé lisztet kötőd minden két órában, a' millyen melegen el-szenvedheti, míg ki-fokad, azutái *Diachilum* flastrominal reggel, és estve, melly utái Borbély segedelméhez folyamodjék.

Az élet módjára nézve, tartsa magát a-hoz, a' mit a' tső fojásban ajánlottunk.

A' Gojó Daganatról.

Frantzós Gojó Daganatnak mondatik mi-kor a' tsőből által ment frantzós méreg mi-at a' tők meg-dagad, melly lehet a' tső nagy gyuladásának - is következése, a' midön a' tső gyuladása el-oszlásával önként el-öszlik ez-is, azért itt tsak az elsőről szöllünk. Ennek or-voslása az a' mi a' dőbnak, tsak ezt tévén hozzája, hogy a' gollyó daganatot széles ru-hával fel kell kötni, ne tsüngjön.

A' Frantzós Fekéllyekről.

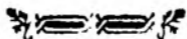
A' Frantzós fekéllyek két félék : 1mo. a' közönséges frantzónak következése, midön a' vérben által ment méreg le-tészi magát valamely tagra és ott fekélyt okoz, mellyet a' második részben fogunk le-írni. 2do. Helybéli frantzós fekéllyek, mellyek a' méreg elragadásákor szármoztanak, minekelötte az a' vérben által ment volna. A' frantzós fekélynek akár közönséges, akár helybéli légyen, meg-esmértető jelei ezek. 1mo. A' fekély párkányának fejer keménysége. 2do. A' párkány kerületének, mintegy orbantzós tűzessége. 3tio. A' fenekének szalanossága, a' melyből ki-follyó genettség zöldes, sárga. A' frantzós fekéllyek így orvasoltatnak: gyenge meleg friss meszes vízzel, napjában hatszor megkell mosni, azután abban mártott tépéssel békell borítani, mellyet addig kell folytatni, míg a' fekély kerületének keménysége meg-lágyul, fejersege meg-pirosodik, azután ónos ki-vonásos vízzel békell gyógyítani, tsepeg-

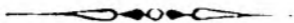
tetvén 10. tsep ónos ki-vonást egy finzsia hideg vízben, ebben mártott tépéssel kell kötözni. A' fckélly gyógyítására a' meszes víznél még jobb ezen Patikabéli Liquor (*Rp. Lapidis Caustici Chyrurg. Drach. semis Solv. in Unc. VI. Aq. comun.*) Ezen Liquort friss vízzel addig kell elegyíteni, míg a' szájbán véve égetést nem okoz, azután gyenge melegen mosni, és kötözni kell a' fekélyt úgy mint a' meszes vízzel, és addig mint fellyebb megírtuk.

MÁSODIK RÉSZ.

NEGVEDIK SZAKASZ.

Közönséges frantzós Nyavalyának mondatik, a' ragadás által valamelly tagban fel-vett méregnek a' vérben lett által menetele, és az által az egész vér vízének frantzós méreggel lett meg fertéztetése. Ennek meg-esmértető Jelei ezek;

Primo. A' Torokban lévő tüzes kerületü meg-keményedett fejer párkányu szalonnás fenekü fekéllyek.

Secundo. A' Bőr színén. *a)* Rezes fótok, mellyek addig tserepesednek, míg néha fekéllyé-is válnak. *b)* A' bőrnek hasadozása, mellyekből fekély válik. *c)* Kisdud kerék, kemény veres viszketeges fokadékok, mellyek evesedés nélkül el-enyésznek, magok után hagyván rezes fótu nyomdokokat, ezután haj,

bajusz, szemöldök, és körmök le-hullana^t, melly után a' méreg bé hat a' tsontokra, kivált a' mellyek a' bőrhez közel vagynak, mint a' szár, kar, mej, homlok, tsontok &c. mellyeknek közepei le-irhatatlan kínos fájdalomtól gyötrettetnek, kivált éjtszakánként, és nevezetesebben viradta felé, nappal a' fájdalom meg-szűnik, leg alább nagyon meg-gyengül. A' nagy fájdalom miatt a' tsontok egy diónyira-is fel tsumóznak, evesednek, fenésednek, meg-lágyúlnak, hogy leg-kissebb erőszaktól el is törnek. Ezekhez járul szemfájás, vakulás, sikettség, némelley tagoknak fekéllyes le-szakadása &c. és utollyára halálos száraz betegség.

A' közönséges frantzós nyavalyának gyógyítására két leg jobb mód vagyon, az *egyik* a' kenés, a' *másik*, az édes kénesövel való élés. Mind a' kettő a' leg könnyebb, leg bizonyosabb, leg bátorságosabb, és kevesebb költségben kerül, kinek mellyik tetszik, azt válozhattya.

A' frantzós Nyavalya kenés által így orvosoltatik. Az első nap vegyen egy Laxatívát

vát (mellyet a' tsò fojásban le írtunk) ha feltébb véres lenne , melly ritkán eshetik-meg, vázasson eret , azután más nap gyenge meleg feredőben feredgyék meg, negyedik nap kezdjen a' kenéshez. A' kenőt így készíti; végy friss tiszta háj-zsirt fél fontot , tedd egy márvány kő mozsárban : aprónként tégy hozzája egy font tisztított kénesöt fa törővel 4 óráig szüntelen keverd , keverés közben tégy még aprónként hozzája két font háj-szirt , mellyeket meg-szűnés nélkül keverjed 48 óráig. Ezen kenővel így élnek: Reggel a' szárait meleg flannellel dörgöllye egy fertály óráig , azután a' maga tulajdon tenyerével kennyen-fel szárait a' tűz előtt más fél könting kenőt mind addig , még a' test egészszen bé-itta , azután meleg flannellel kösse-bé , és leg-alább egy óráig fekügyék ágyban , második nap nyugszik , ha madik nap a' két karjait hasonló módon meg-keni , negyedik nap nyugszik , ötödik nap szárait szappanyos gyenge meleg viazel meg-mossa , meleg flannellel dörgöli , és meg-keni , és mind így folytattya , egy nap köz nyugodalommal , most a' szárait , majd

a' karjait mind addig, még a' frantznak jelei el-enyésznek, melly 30. és 70. nap között esik - meg.

A' kenő orvoslás alatt tart a meg ezeket 1mo. Minden estve szappanyos, vagy korpás gyenge meleg vízben leg-alább fél óráig szítassa lábait, azután vegyen tiszta lábravalót, és inget.

2do. Hogy a' testnek gőzölgése melly által a' maga kötelességét meg tett kénesőnek is ezy része szokott a' testből ki-takarodni meg ne akadályoztassék (mellynek a' testben lett ma adásából köszvény, kolika, hideglelés k, has menések &c. szoktanak származni) szükséges a) hogy a' beteg jó meleg házában légyen, és ott jó melegen öltözködjék, házi vagy mezei dolgának gyakorlására csak akkor mehet - ki, mikor jó meleg legyen, és nem nedves szeles a' levegő, és így a' kik ezen Curával élnek, ősszel, vagy télben azok Házaikból ki nem mehetnek, ha el-kerülhetetlen lenne ki-menetelek jó melegen felöltözködjének. b) Eljenek vér higitő, édesítő és tisztító főtt vizekkel, el-költvén minden nap

tsőnek belső hártyaiban feszülés, kedvetlen égető forroság tapasztaltatik, mellyből evesegett genetséghez hasonló tsepeg, melly után a' gyúladás hirtelen nevededik, az egész szemérem test fel puffad, a' tapogatást nem szenvedhető fájdalom borittya-el, a' vizeletre való gyakori ösztönözéssel, jól lehet csak egy néhány tsep vizelet tsepeghet, az-is leírhatatlan égető fájdalommal, a' szomszédos részek is fájdalmasok az egyben köttetés által, példának okáért a' közép-hús (Perineum) az Agyk a' Tök, a' mag edényei, és a' szemérem tsontok környékei, melly részek néha meg-is dagadnak.

Ezekhez járul a' szemérem test gyakrabbi meredése, kivált ejtszakának idején, a' melly gyakorta felettebb fájdalmas, ez által a' tovább tartó izgatás által (irritatio) a' VÉR-is az üres nemző test részeiben (in corpora cavernosa Penis) szüntelen tsalogattatik, a' tag mind hatalmasabban fel-dagad, és több óráig, sőt napokig meredve marad: ez által az erek, és inak egyenetlenül huzattatnak, melly által egy meg-gömbülést okoznak a' szemérem test-

be, melly meg-görbült frantzoz tső fojásnak (Gonorhea chordata) mondatik. A' ki-fojás eleintén fejér és vékony, azután sárgás, és zöldes színű, a' betegség végén ismét fejér vastag és sűrű lészen. A' mi pedig a' ki-fojás sokaságát illeti, eztet semmiképpen meguen lehet határozni.

A' tső fojásnak észke a' Férfiakban a' tsatorna forma gödrötskében (fovea Scophoidca) és a' vizellő tső nyálas ikrás husaiban (glandulæ Morgani) találatik, a' mellyek a' Vénusi méreg által fel-izgattatván, és fel-tüzesítettvén a' tsőből szokatlan genyettséges enyves sűrű fojást okoznak. Néha történik az-is hogy a' nemző tag tetejéről, kivált a' Gomb karimájából nyálas ki-fojás tapasztaltatik, a' melly az ott lévő számos nyálas ikrás husok által szűrődik a' vérből. Ez a' tső fojás többnyire fattyu tső fojás, melly a' nemző tag tisztításra el-mulatásából származik közönségesben, melly vagy kétzeri fris vízzel léjendő ki-mosás által önként el-múlik. Ezen fattyu tső fojás neveztetik (Gonorhea Balami benigna,) meg-esik néha hogy ezen tső fojás mellyet

lyet a' nemzõ rész gombja fojásának lehetne inkább nevezni, Frantzós eredetü, és akkor neveztetik (Gonorhea Balami venerea,) melly meg-esmértetik a' nemzõ tag gombjának tüzesedésébõl, mellyet követ a' tagnak meg-merevedése, és annak hártájának ki-sebesedése, mellybõl csak hamar szalonnás terjedõ fekély leszzen; itt a' vízelet semmi égetést nem okoz.

A' valóságos tsõ fojást, és tsõ gombja fojást. (Gonorhea Balami Venerea) a' fattyu tsõ fojástól, és tsõ gombja fojásától, (Gonorhea Balami benigna) meg-lehet különböztetni arról, hogy ebben a' vízelet égetése, a' tsõ fájdalmas merevedése, vagy a' tsõ gombja terjedõ szalonnás fekélyessége nem tapasztaltatik.

A' Frantzós tsõ fojás rendes orvoslás által egy néhány napok alatt meg-gyógyúl; néha minden orvoslás nélkül meg-gyógyúl, midõn az nem igen tüzes, ilyenkor csak hamar fattyuvá változik és önként-is el-múlik, többnyire még-is a' magára hagyatott vagy rosszúl orvasoltatott Frantzós tsõ fojásnak sokféle Frantzós következései vagynak, sõt még

a' közönséges Frantz lehet belöle, mellyre nézve szükséges idején korán orvosolni.

A Frantzós Tső fojás orvos- lása.

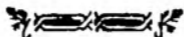
Mivel a' Frantzós tső fojás nem közönséges betegsége a' testnek, hanem tsak helybéli, melly miatt a' vérnek és más részeknek semmi baja nintsen, azért azt helybéli orvossá-
gokkal szükség gyógyítani, mellyre meg-ki-
vántatik. 1mo. Azon tsipősséget melly a' tső fojást okozza el-hárítani vagy annak hathatós-
ságát gyengíteni. 2do. Következéseit meg-
előzni. 3tio. Nagy fájdalmait enyhíteni.

Az elsőre szükséges a' meszes vízzel vagy égető Kő (Lapis Causticus) olvadásával (so-
lutio) fetskendezni, melly által a' tső fojást okozó tsipősség ki-mosattassék, vagy olyan eszközök mellyek a' tsőt érzéketlenné tévén a' méregnek munkálódását meg-akadályoztat-
tyák,) ilyenek az Opium és ónos ki-vonás Ex-

tractus Saturni.) A' fetskendők ezen munka véghez vitelére legyenek egy jól el-készített seb orvosi fetskendők, egy teke forma tsont tsövetskével, ezt a' tsövetskét a' vizellő tag nyilásában nem kell igen méllyen bé-dugni, tsak íél zolnira. A' fetskendeztetés előtt kellerik a' betegnek a' vizeletét ki-eresztteni; az a' nedvesség, a' mellyet a' seb orvos belé fetskendezni akar, előre meg-melegittessék, és úgy tsak igen tseíndesen belé fetskendezzen a' tsöben minden órában egyszer. A' betegnek a' bé-fetskendeztetés alatt, és útána-is kell egy tsiklándoztató és viskető két, vagy három minutáig tartó érzékenységet tapasztalni, melly ha vagy tovább tartana, vagy fájdalmas-is lenne, szükséges a' fetskendező nedvességet kevés viznek hozzá tóltése által meg-gyengíteni, az hól fetskendezni nem lehetne, gyenge meleg friss meszes vizbe, vagy égető kő olvadásába feresztteni kell a' tsöt minden órában, a' tsö gombjának olyan gyenge nyomogatásával, hogy annak ajakai meg-nyilván, ezen nedvesség belé mehessen, és általa jól ki-mo-sódhasson, melly ha 3 minutáunál tovább tar-

tó érzékenységet okozna a' tsöben, gyenge meleg friss vízzel ad.lig kell gyengíteni, míg a' Száj égetés nélkül szenvedheti, ha ezen idő alatt minden nap vagy két font Málva gyökér főt vizet meg-iszik hasznát tapasztalya.

A' második mútató jel, (Indicatio) meg kívánnya. 1mo. A' leg nagyobb tisztaságot. A' nemző tagot kelletik Naponként gyakran lágy meleg vízben, vagy lágyító Decoctumban, vagy pedig meleg édes téjben feresztgetni tisztogatni mosogatni: a' kezeket a' tsövel való bánás után jól meg-kell mosni; ha a' beteg meg-illeti az orrát, füleit, szemeit, ajakát azon újokkal, a' mellyeken valami a' tsepedék matériából ragadva maradott, tehát igen könnyen elragad az említett részekre. A' mi a' Dietát illeti, a' fűszerszámos hevítő, vagy vizeletet hajtó ételektől és italaktól, úgy a' füstölt hústól-is tartoztassa magát.

Voltaképpen veszedelmes, és ártalmas az hideg, kivált a' Férfi nemző tagnak meg-hűlése: azért aztat főképpen téli időben igen jól meg-kell az hidegtől óltalmazni.

A' valóságos tső fojásnak leg-terhesebb következése, melly néha kitsin, gyakrabban pedig nagy mértékben vagon, és nem tsak a' vizelet úttyát, hanem a' nemzõ mag tsatornáit, és a' golyókat el-borittya, melly miatt forró hidegletés Colica &c. származnak. Ezen nagy gyuladásnak orvoslására szükséges vérszipókat tenni a' tzombra, vagy a' közép hústra (Perineum) nyálas ólajos vagy opiumos fetskendezés a' tsöbe a' tsőnek lágyító feresztése, lágyító kristélyek, néha még az ér vágás-is.

Az harmadik mütató Jelnek (indicatio) elég tétetik az opiummal készült szereknek belsõ élése által. Külsõképpen pedig lágyító párolosok és ferestések lágyító uyálas olajos opiuminos vagy ónos ki vonású fetskendezések által. E' mellett meg kívántatik még a' Testnek nyugodalma, meg tartoztatása a' testi gyönyörüségek Képzeldéseitõl; el kerülése az hanyat való fekvésnek, különösen pedig a' közösülésnek tokéletes el távoztatása.

A' tső gomb vénusi főjásának orvoslára szükséges a' gyenge meleg friss melzez vízben, vagy ónos ki vonású, vagy opiumos gyenge meleg nedvességben való gyakor fejlesztés.

Az Aszszonyi Nemben lévő Vénusi mérges fojáról (Leucor-bea Fæminarum.)

Az Aszszonyi Nem a' tisztátalan közösülés után tapasztal a' szemérem testben valami tsiklándozó érzékenységet, mellyet tsak hamar fájdalom követ, a' szemérem teste feldagad, keskenyedik, és minden belső részeiben, a' vizellő tsatornával együtt gyúladásban jön, melly miatt mind a' járás, mind az ülés fájdalmas, az ezeken a' gyúladott részeken le-folyó vizelet szenvedhetetlen visketeges égetést okoz, mellyet követ a' taknyos ki-fójas, mellynek színe, és tulajdonsága egyez a' férfi

térfi tső fójással, és neveztetik Frantzós fejer fójásnak, vagyon ezen kívül még olyan fejer fójás, melly nem Frantzós eredetű, és neveztetik fattyú fejer fójásnak, vagy jó féle fejer fójásnak, mellyet a' Frantzós, avagy orosz féle fejer fójástól megkülömböztethet ezekben.

1mo. A' jó féle fejer fójás lassan és minden szenvedés nélkül kezdődik, a' Frantzós fejer fójás ellenben a' fen-émeltett szenvedésekkel ered.

2do. A' jó féle fejer fójásban ha az hozzasabban tartott, az hó szám rendeletlenségbe jön, az hó szám alatt meg-szűnik, az el-múlván viszont meg-indúl, a' kereszt tsont és vékonyában tapasztaló fájdalommal a' Frantzós fejer fójás az hó szám alatt-is fój és azt meg, nem akadályoztatya, rendeletlenségbe nem hozza, leg-alább igen ritkán.

3tio. A' Frantzós fejer fójásban a' vizelet éget, a' szemérem test ajakai meg-dagadnak, a' mellyek a' jó féle fejer fójásban éppen nem vagy leg-alább igen ritkán tapasztaltatnak.

4to. A' feje népek erkölcsös, vagy erköltstelensége a' feje fójás megkülömböztetésére nagy világosságot ad, ha egy feje fójásban lévő feje népről tudjuk hogy ő sokféle férfakkal társalkodik közösködik, annak feje fójása gyanitható Frantzós eredetű, noha a' leg-erköltösebb, és tisztább életű Asszonyokban-is támadhat Frantzós feje fójás.

Gyógyítása a' Frantzós feje fójásnak az a' mi a' tső fójásnak, azzal a' különbséggel, hogy a' fetskendező nedvesség legyen valamivel erősebb, mint a' férfiaknál, mivel a' feje népek szemérem teste nyálasabb és kevesebbé érzékeny a' férfiak tsőjénél. Fetskendezni kell napjába tiszszer Nádra fetskendezővel, vagy ha a' nintsen feresztetni kell ugyan annyiszor, azon fenn említett nedvességekbe. E' mellett a' szemérem testet minden Nap gyenge meleg vízzel, vagy téjjel kimosni szükséges. Az hó szám fójása alatt a' fetskéndezést vagy feresztést félben kell hagyni, annak elmúlása után, viszont elő kell venni, és a' feje fójás megszünetése után-is egy néhány napig folytatni kell.

A Frantzós fekéllyekről (Cancri venerei).

A Frantzós tsipösség ha egy olyan részre ragad, vagy szívodik-bé melly természet szerint nyálazni nem szokott a' tső főjásban elő számlált következesek helyett, azon részben ezek tapasztaltatnak: a' Frantzós tsipösség ösztöne által több nedvesség gyűl össze, azon rész puffad, meg-gyűlad, ki-bomlik, tüzes kerületű, meg-keményedett fejer párkányu, szalonnás fenekű evesedő fekélyé válik, mellyet Frantzós fekélynek nevezünk.

A' Frantzós fekélyek két félék: tudniillik eredendő (Primitivi) és következendő, (consecutivi) eredendők azok, a' mellyek egy átaljában való következései az helybéli Frantzós méregnek; következendő fekélyek azok, a' mellyek, az helybéliekből származnak, vagy pedik a' közönséges Frantzónak következései. Ezek az utolsók tehát támad-

hatnak minden leg-kisebb részein az emberi testnek: holott az eredendők a' testnek csak azon a' részén szoktanak eredni, a' mellyet a' Frantzós méreg kivülről illetett, és réá ragadott.

Az illyen meg-illetésnek, és el-ragadásnak e' következendő részek vagynak közönségesen ki-tétetve; a' belső és külső hártyája a' Mak takarónak, kivált a' kötőjénél, az egész külső hártyája a' Maknak (glans) a' férfi nemző tagnak, és a' tőknek (scrotum) az ajaknak, a' szájnak, a' nyeldeklőnek, nyelvő tsapnak, a' nyeldeklő íkrás húsainak (Amigdale) a' szájnak belső részei az orr, a' szemöldök, mej bimboi az Aszszonyi nemző résznek minden takaroi. Le-fójása és megismérése ezeknek a' Frantzós fekélyeknek e' következendők: nyóltz Nap között az el-követett tisztátalan közösülés után támad egy kitsin veres pattanás, avagy egy éppen világoson által látható vizzel meg-tölt hólyagotska, a' melly erőssen éget, gyúlaszt, és mód nélkül fájdalmas, ki-fokad, és egy kitsin genetséges fekélyé változik, melly napról napra jobban jobban terjed, mellynek feneke fe-
jér

jér és sárga, szinte mintha az egész fekély valami szalonnás bőrrel bé-vólna vonva, a' fekélyben lévő genettség vékony, éles. Ezen fekélyes tsipösség ollykor olly éles, hogy a' szomszéd részeket-is, a' mellyeken e' le-fóly fel-rágja, és ki-eszi, ezen ki-rágása a' kemény részetskéknek közönségesen tsak körös környül vagyon; felette gyakran igen mélyen bé-eszi magát; és ezek az útolsok mindenkor veszedelmesek, és a' gyógyittásban-is nehezebbek, mint az első nembéliek, körüllette pedig az hely veresses, meg-dagadott, és kemény, nem egyenlőképpen vagyon ki-rágva, és egy kevésbé fel-vagyon túrva, vagy-is ki-felé fordítva.

Néha a' betegnek tsak egy illyen fekélye vagyon, néha kettő, három, és több-is. Ezen fekély néha tsak magára vagyon, minden más Frantzós következés nélkül, néha azokkal. Némelykor a' fen meg-írt részein a' testnek tapasztaltatnak Frantzós fekélyhez hasonló kelések, mellyek tellyességgel nem Frantzós természetűek. Ezen tekintetből szükséges szorosan és vóltaképpen meg-visgálni, hogy ha

a' jelen lévő fekélyek valóságos Frantzós természetűek? vagy nem? ennek közelebb való meg-isimérésére, ezen következő, és még eddig csak bizonyágos, de nem éppen bizonyos ismértető jelek szolgálhatnak.

1mo. A' valóságos Frantzós fekélyek támadnak hat vagy nyóltz Nap alatt, az elkövetett tisztátalan közösülés után; a' nem Vénusi fekélyjek pedig származhatnak e' nélkül-is: hogy valamelly tisztátalan vele hálas előre történt volna.

2do. A' Frantzós fekély mellett közönségesen tapasztaltatnak még több másféle Frantzós esetek, kiváltképpen pedik a' Frantzós fejr fójás, és ekkor a' fekély természettye már nem-is kéttséges, hanem bizonyos. A' nem Venusi fekélyeknek pedig ellenben az ilyen követő történetei soha sintsenek.

3tio. A' Frantzós fekélyek a' megilletésben különösön fájnak, a' melly fájdalom inkább éjjel, mint sem nappal dühösködik. A' nem Frantzós fekélyek igen gyakran erősen érzékenyek; de nem nagyobb éjjel, mint nappal a' fájalmok.

4to. A' Frantzós fekélyeknek a' feneke mindenkor szalonnás, a' kerülete kemény, és orbántzos verességgel vagyon bé-borítva, a' genettsége fejár vagy zöldes, mellyben valami turosodott részetskék láttatnak uszkálni, mind ezek nem taláttatnak-fel a' nem Frantzós fekélyekben.

Semmiféle Frantzós fekély magára meg-nem gyógyúl, mindenkor kíván az ő gyógyúlása segitő eszközöket, a' mellyek nélkül tovább terjed, az egész testet meg-fertészteti, a' lágy részeket a' tsontokig meg-emészti, még ezeknek-is nem kedvezvén, mellyeket követ közönséges el-gyengülés, és a' leg-kinosabb halál.

A' Frantzós fekélyek orvoslása különbözö eredetekhez képest, tudni illik az eredet szerént való helybéli szerekkel, a' következendő pedig közönséges szerekkel gyógyittatik. Jegyezzük-meg mindazonáltal jól lehet az eredendő fekélyek helybéli külső szerek által meg-gyógyittathatnak mindazonáltal ha azok már régen származtanak azokból a' Frantzós méreg, a' vérben által mehetett, mellyre nézve leg-bátor.

ságosabb a' közönséges Frantzós nyavalyának szerei által a' vért-is meg-tisztítani a' gyanítható Frantzós méregtől, ha pedig a' Frantzós fekélyek újonnan származtanak, és nem régiek mellyekből a' méreg még a' vérben által nem szívároghatott, az helybéli külső szerek által minden más közönséges Frantzós Nyavalyája szerei nélkül bizonyoson meg-gyógyíthatnak, tisztítása nélkül segítő orvosló szerek: az ilyen külső szerek közzé szám-látatnak.

1mo. A' ki-vágás, egy seb orvosi kés, vagy kofert olló által, a' melly által a' mér-ges fekély, a' többi még egészséges ép részek-től el-választatik, és ki-metttetik. Ez egy régi segéd eszköz, de tsak akkor egészen bátorságos, és bizonyos midőn még ez a' mér-ges fekély a' maga eredetében vagon, és magát még mint egy genetséges fekélynek mütattya, és adja-ki, a' mellyet egész kör-nyékével és keménységével mind ki-kell vágni.

2do. Rágó szerek p. o. Pokolkő (Lapis infernalis) a' Borbélyok' égető köve (Lapis Causticus Chyrurg.) (Butirum Antimonii) veres Kéneső, (Mercurius præcipitatus ruber.) Ezek közül valamelyikkel érdekelni vagy békell hinteni a' fekélyt, hogy az ez által egészen meg-feketedjék. Ez az orvoslás módja az érzékeny embereken, és a' nemesebb részekben nem gyakorolható, és ezzel a' kevesebbé érzékenyekben-is csak a' leg vigyázobb Borbély élhet.

Bizonyos az, hogy a' helybéli vagy eredendő Frantzós fekély, a' maga első eredetiben vágás vagy étetes által leg-bizonyosabban, és bátorosabbban orvosoltathatik, csak hogy arra kell szemessen vigyázni, hogy a' fekélyes rész tökéletesen ki-írtassék.

3^{tio}. Tisztító izgató szerek (irritantia) rágás nélkül, p. o. vizes fel-olvasztása a' Pokolkőnek, a' Borbély égető könek, kék Gálitzkőnek (Vitriol cæruleum,) viride ærisnek Salniák Spiritusba való fel-olvasztása, sublimált kéneső tiszta vízben, vagy Málva Decoctumban (Aqua Phagedænica) &c. a' mint

e' következő számok alatt lehet látni. 1. 2.
3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10.

Ezek az eszközök úgy gyengítettessenek-
meg, hogy a' fekélyben csak egy kicsin és
hamar el-múló fájdalmat okozzanak. Ezen
eszközöknek izgatása által nagyobb evesedés
származik, melly által a' fekély szalonnás fe-
neke meg-tisztúl, kemény gyúladt párkánnya
el-olvad, melly után az egészséges hús fel-ne-
vekedik, és a' fekélyes rész bé-gyógúl.

Ha a' fekély szalonnáságától, gyula-
dásától, orrnesságától, és fájdalmától egész-
szen meg-szabadúlt, a' fenn-emlitett szerek víz-
zel jobban gyengítettessenek-meg, vagy ezek
helyett kötöztessék a' fekély friss meszes víz-
zel vagy ónos ki-vonással az egészsz bé-gyó-
gyúlásig.

Némelly Orvasok, és Seb-orvasok abban
a' vélekedésben vagynak, hogy a' kéneső a'
Frantzós fekélyre tétetvén annak mérget el-
rontya, és az által meg-gyógyítja, melly
nem igaz, mert a' külsöképpen a' Frantzós
fekélyre fel-tett kéneső ha valamit használ,

csak

tsak úgy használ mint akár melly más izgató (iritans) szer.

Ha a' Seb - orvos bizonyos arról, hogy a' Frantzós fekélynek mérge a' vérbe vagy már bé-szívodott, vagy bé-szívodhatik, szükséges hogy a' külső helybéli szerekon kívül, a' közönséges Frantzós Nyavalya kénese orvoslásával-is éltesse a' beteget.

A' következő Frantzós fekélyek, melyek vagy az eredendő Frantzós fekélyeknek, vagy a' közönséges Frantzós Nyavalyának következései, a' közönséges Frantzós Nyavalyának orvoslását kíványák, melly által minden más egyéb szerek nélkül bizonyoson meggyógyúlnak, siettetik mindazonáltal a' fekély meggyógyulását a' fekélyre fel-tett külső tisztító izgató szerek.

A' közönséges Frantzós Nyavalya orvoslását, mellyet itten a' következő fekélyeknek orvoslására kell fordítani alább bővön le-írjuk.

CONDILOMATA VENEREA.

Frantzós ki-növésék, Süimöltsök, gombás húsok, fokadékok &c.

Ezek egy mástól különbözök, mert némelyek simák, mások tserepesek, kemények, vagy lágyok, szárazok vagy nedvesek, némelykor fájdalmasok a' bőrön felyül való gombás ki-növésék, mellyek nem tsak egyedül a' szemérem testen, és annak szomszéd-ságiban, hanem még meszszebb-lévò részeiben-is a' testnek származni szoktanak. Talátnak a' férfiakban neveztesebben a' Makkon, elő bőrön, a' tőknek zatskoján, a' seggvápán, az ajakon, a' száznak belső részein, a' Nyelven &c. A' fejrénépekben, a' szemé-

rem testnek külső és belső részeiben; a' segg vápában, szájokban és torkokban.

Ezek a' ki-növéssek származnak, vagy a' Frantzós fekélyek le-fójó tsipős genettségéből, vagy a' mint gyakrabban szokott: történni, a' közönséges Frantzós Nyavalyákból, gyakran a' gombás ki-növéssek helyett, apró fakadékok és bőr hasadások tapasztaltatnak, mellyek éppen olyan alkalmatlanok, mint a' gombás ki-növéssek. mellyeket meg-lehet ismérni Frantzós eredetűeknek a' testben találató némelly Frantzós következésekből (Symptomata) vagy a' közönséges Frantzós Nyavalyának jeleiből, mellyet alább le-írunk. Ezen külömb külömbféle ki-növéssek, pattanások, fakadékok és hasadásoknak orvoslására ajánlatnak e' következők.

1mo. Seb - orvosi késsel vagy görbe ollóval való le-vágás.

2do. A' meg-kötés egy erős meg-visszaszazott házi tzernával, vagy ló szőrrel meg-kötven, mellynek helye csak a' le-függő ki-növéssekben lehet.

3to. Le-étetés Pokolkö által, vagy (Butirum Antimoniummal,) Timsóval, kékkövel, veres kénesövel, ezek az orvosságok tsendesittik ugyan a' szerelem gombás ki-növéseket egy ideig, de rövid idő múlva viszontag elő kerülnek.

4to. Sublimált kénesö olvasztással, melly igen jól szolgál az eredendő vagy helybéli Frantzós ki-növésekben de ha azok a' közönséges Frantzós Nyavalyának következései a' közönséges orvoslás nélkül nem elégségesek.

5to. A' Ciprus por (Sabina) igen dtséretes eszköz, melly közönségesen szokásban vagyon; tsinálván pépet ólajban főtt hagymából, kétszer vagy háromszor napjában mind addig raggattyák mig a' gombás ki-növés egészen meg-lágyúl, azután a' fennebb említett porral meg-hintik melly által feje nyáltságá változik, mellyet könnyen le-lehet vakarni vagy törölni.

Ha Frantzós ki-növések mellyek a' közönséges Frantzós Nyavalyának következései nem feletébb nagyok, és formátlanná azon részt mellyen vagynak nem tették, a' közön-

séges Frantzós Nyavalya orvoslására el-ozlanak, ha pedig felettébb nagyok, és formátlaná tették azon részt mellyen vagynak, a' közönséges orvoslás mellé szükségesek az helybéli külső szerek-is.

Az helybéli el-ragadás által származott ki-növések, hasonloképpen közönséges kénesős oryaslást kívánnak, jóllehet tsak a' belső orvoslásra ritkán múlnak, sőt gyakran mind a' külső, mind belső orvoslásra vakmeröképpen engedetlenek.

A' bőrnek Frantzós hasadozása orvosoltatik a' Frantzós fekélyek orvosoltatása módja szerint. A' meg-keményedett fokadékok elébb meg-lágyittatnak azután le-vétetnek.

DE BUBONIBUS VENEREIS.

Az ikrás húsoknak Frantzós daganattyáról.

A Frantzós ikrás húsok daganattyának neveztetnek, azok a' daganatok a' mellyek ez, vagy amaz, ikrás húst, gyúladással vagy a' nélkül a' Frantzós méreg miatt el-foglalnak, vagy azzal egybe köttetve vagynak.

Minden vizes ikrás hús melly a' Frantzós méregtől illettetik meg-gyúladhat, megdagadhat, a' tapasztalás még-is azt bizonyítja, hogy közönségesen csak azok a' vizes ikrás húsok gyúladnak és dagadnak-meg, mellyek a' test színén a' közönséges takarók alatt vagynak, ezek közül-is leg-gyakrabban dagadnak-meg az ágyék ikrás húsok; a' mandolák, a' nyeldekő, és az honyaj ikrás húsok.

A' Frantzós Agyék daganatok két félék: helybéliek (Idiopatici) az hól a' Frantzós méreg a' meg-dagadott ikrás húsban vagyon, és egyben köttetésből származtak, midőn valamely ikrás húsnaK dagadása származik nem abból hogy a' Frantzós méreg magát ebbe tette-le, hanem valamely más részben, melly ezzel szoros egyben köttetésben vagyon.

Az helybéli Frantzós daganat, megint kétféle p. o. eredendő (primitivi) és következő (secundarii).

Az eredendők azok mellyek a' Frantzós méregnek a' ragadás által egyenesen azon meg-dagadott ikrás húsrá lett le-tételéből származnak a' nélkül hogy a' Vér meg-fertéztetett volna.

Következő ikrás húsos daganatok azok mellyek származnak midőn a' Frantzós méreg által már meg-fertéztetett vérből valamely része a' Frantzós méregnek le-tészi magát a' meg-dagadandó ikrás húsrá.

Meg-esmérése a' Frantzós ikrás daganatoknak könnyű, ha más Frantzós következők, kiváltképpen fekélyek együtt tapasztal-

tatnak. Vigyázzon a' Seb-orvos hogy egy meg-rekedett Agyék SÉrvést az Agyék daganattal egybe ne zavarjon. Az elsőben tapasztaltatik *Colica Szorulás*, *Hányás*, *Hideglelés*, mellyek mind együtt a' Frantzós Agyék daganatban sohasem tapasztaltatnak, és Agyék daganat mellyebben fekszik mint a' sérvés.

Orvoslása a' Frantzós ikrás daganatoknak mindenkor az el-oszlatással próbáltassék, mellynek ha már helye nem lehetne, kezdvén kezdődni már az evesedés, akkor az oszlatás helyett az evesedést kell elő venni.

Az el-oszlatásra szükséges:

1mo. A' betegnek az Agyba való nyugodalma.

2do. A' vég húrkának üresítése avagy tisztítása lágyitto kristéjek által.

3tio. A' Vér-szípoknak a' szomszéd részekre való fel-tételése, ha az ikrás hús gyúladva-is vagyon.

4to. Száraz köppőjök fel-tétele a' megdagadott ikrás hússal.

5to. Jeges hideg bé-borittások mellyek minden fertájban, vagy fél órában a' fájdalmas részre fel-tétetődnek.

6to. A' linementum volatilével való kenése az ikrás hús alatt való tag belső részének.

7mo. Hányás, melly a' meg-dugúlt nedvességek bé - szívódását és meg - mozdulását elő mozdította, az hányás minden másod Nap újittassék - meg.

Ha a' Seb-orvos a' fen-ementett ezközökre háromszor 24 óra alatt a' gyúladásnak és daganatnak semmi apadását nem tapasztalja, sőt még azoknak nevedéseit szemléli, e' mellett valami lüktetést-is tapasztalna, az oszlatást szükséges félben hagyni, és az evésedést elő mozdítani.

Ezen tzelra közönséges orvaslást nem lehet ajánlani, minden függ a' test alkatványától, az ikrás daganatnak más nyavalyákkal való egybe köttetésétől, és a' Seb-orvos által látásától, mellyre nézve, ha az ikrás húsos daganat felettébb gyúladt, gyúladás ellen való orvaslást kíván, ha a' gyúladás kis-

sebb hogy evesedést tsinálhasson, külső izgató, és belső erősítő és izgató szerek kivánatnak, ha az érzékenység felettéb nagy, az ezt le-tsendesítő szerek szükségesek.

Ha az ikrás daganat megért annak kifokadását leg-jóbb a' természetre bízni, mert a' genettség az ikrás daganatot el-olvasztani segíti, ha pedig a' mesterség igen idején kibontya, a' genettség ki-fójj, és az hátra maradt ikrás daganat szárazon maradván sokszor egész esztendeig evesedésre nem mehet, melly a' gyógyulásra el-kerülhetetlen szükséges, mellyre nézve mind a' két esetben a' ki-fokasztás után evesedést elő segítő szerekkel mind addig kell élni, míg az egész keménység el-ólvad, és evesedés által ki-takarodik. Ezen orvoslás módjával kell élni minden ikrás daganatokban, akár Frantzós eredetűek legyenek, akár nem, melly által vagy el-oszlik, vagy evesedésben megyen, mivel a' Frantzós ikrás daganatokban, a' gyúladás, evesedés, vagy meg-keményedésen kívül, még Frantzós méreg-is vagyon, melly itten hosszszasabban múltatván által megyen a' vérbe,

be, és közönséges Frantzós Nyavalyát szül, mellyre nézve az osztató, vagy evesítő orvoslás mellett szükséges a' Frantzós mérget elrontó szerekkel-is éltetni a' beteget.

A Tsontoknak Frantzós Nyavalyáiról.

A tsontok ritkán szenvednek az eredendő helybéli Frantzós Nyavalyákban, igen gyakran pedig a' közönségesben melly a' tsontokat-is elfoglalja, mellyekben: 1mo. Fájdalmat, 2do. Tsomozásokat, 3^{tio}. Tsont fe-
nét okoz.

A' Frantzós tsont fájási nyilaló, hasogató, furkáló, dobogó kedvetlen érzékenységből áll, mely néha egy részben múlat, néha vándorol, minden időben éreztetik, mindazonáltal éjjel kivált viradta felé nagyobb mértékben, minden tsontokban eredhet, közönségesebben még-

is azokban félszkei magát, mellyek kevés hússal boríttatnak - bé , néha füzüntelen tartó , néha kevés ideig meg - tsendesedik , néha kisebb , néha nagyobb , és szinte a' meg - boldulásig nevededik.

A' tsont ki - növések és daganatok azok a' kemény meg - határozott fájdalmas daganatok , mellyek most a' tsontoknak végeit , majd azoknak belső alkotmányát , néha a' tsontokat karika formálag foglalják - el , mellyeknek különb különbféle neveik vagynak : p. o. *Tophi*, *nodi* , *gunimata*, *exostoses*, *Hyperexastoses*, *Hypersortoses* , mellyek mind egy formán orvosoltatnak.

Mái napon a' Frantzós méregtől a' tsontoknak alkotványa ritkán foglaltatik - el , melly csak a' meg - rögzött és minden orvosi segedelem nélkül hagyatott közönséges Frantz nyavalyában szokott tapasztaltatni , sőt inkább csak a' tsontoknak hártyaiban teszi - le magát , és azokat fújja - fel , különbben nem lehetne képzeln , hogy lehetne olly könnyen és hamar el -

el-oszlatni a' Tophusokat, ha azok mindenkor tsont ki-növésék vólnának ezen úgy nevezett tsont daganatok Tophi &c. néha könnyen el-oszolnak, néha a' leg jobb szereknek-is nem könnyen engedelmeskednek, az első esetben a' tsontok hártyaiban vagyon a' fészkek, a' második esetben magokban a' tsontokban.

A' magára hagyatott tsont ki-növés gyakran tsont fenét okoz, melly egész tsontokat meg emészt, fogyasztó hideget az által a' testnek el-aszszását, és utolyára kínos halált okoz. Ezek a' tsont daganatok hosszasabb kénesos orvoslást kívánnak mint a' lágyszereknek Frantz Nyavalyái, mellyet néha 3. 4. hólnapig-is kell folytatni a' tökéletes meggyógyulásig.

Ezen tzelra a' kénesös szerek közül leg-jobbak az úgy nevezett sós készületei a' kénesőnek (præparata mercurialia Salina) mellyek közül nevezetesebbek ezek mercurius Solubilis Hanemanni mercurius subl. corros.

kiváltképpen az adustus mellyekkel való életetésre szemes orvosi vigyázás kívántatik, mellyeket a' tudatlan köz-népnek kezében nem kell adni, külömben ennek vigyázatlan kiszolgáltatásából nagyobb veszedelem következhetik, mint magától a' Frantzós Nyavalyától.

A' tsont ki-növések el-oszlatására a' végrészeknek (extremitatum) belső oldalai kenetessenek-meg a' kénesős kenővel, mellyet alább bővebben le-írunk.

A' tsont daganatoknak el-oszlatására szolgál a' kénesős szereken kívül még a' Cortex Mezerei, mellyet magára nem kell adni, és nem főve hanem öntve (in infuso) mint No. 11. 12. lehet a' Cortex Mezerei Decoctumával külsőképpen kötözni-is ezeket a' daganatokat, ki-növéseket.

A' Frantzós tsont fenének orvoslására nem elégséges a' kénesővel való külső és belső orvoslás, hanem szükséges ezen kívül a' tsont fenének közönséges orvoslására megkívántató szerekkel-is egyszersmind élni. A' milyenek a' China, Asafœtida és a' meszes

viz. Az efféle tsont-fenek szoktanak közönségesen eredni az Inynek és az Orrnak tsontyaiban, melly által a' lággy részek meg-emésztetnek, ez által a' szaglász el-vész, a' szózat orban hangzó és érthetetlen lészen, az ételnek és az itálnak le-nyelése nehezítettik, mellyek a' le-nyelésben a' Torkából az orron vissza jönnek, e' mellett szenvedhetetlen szagos gözzel bírnak, melly az ilyeneket az Emberi társaságtól el-tíltja. Ezen betegség neveztetik ha Frantzós eredetű Frantzós orr fekélynek (ozena Venerea.)

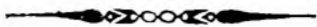
Ezen Frantzós orr fekélynek orvaslására szükségesek a' kénesős külső, és belső szerek, a' China, a' fekélynek ki-mosására, a' meszes viz vagy az égető könek (lapis Causticus) fel olvasztása, vagy a' China főtt viz, melly helyet a' szegények száínára, a' Tser haj főtt viz-is jó,

ARTHRITIS VE- NEREA,

A kemény részek egyben foglalásának Frantzós fájdalmai.

A Frantzós betegeken, a' tsont foglalásokban lévő fájdalomak, nem mindenkor a' foglalásokban találtnak, sőt sokszor, akár állandók, akár futkosok, akár hamar le-fojók, akár hosszasan tartók légyenek, tapasztaltatnak az húsos részekben, a' portzogókban, és a' kötőkben, mellyek majd a' Föt, Nyakat, Mej-tsonatot, majd a' nemzö részeket, és ezekkel szomszédos tagokat; gyakrabban mindazonáltal az hajlásokat foglalják-el.

Ezek a' Frantzós fájdalomak ritkán szoktanak eredet szerént valók lenni, hanem közönségesebben a' közönséges Frantzós nyavalyának

lyának következései szoktanak lenni, meg-e-sik ugyan némelykor, hogy a' meg-nevezett fájdalmak, a' Frantzós fekélyel semmi atya-fiságban nem lévõ okokból származnak, mely-re nézve szükséges szemesen meg-visgálni:

1mo. Valyon ezek, vagy a' rosszszul or-vosoltatott, vagy tökélltetesen ki-nem gyógyit-tatott helybéli, vagy közönséges Frantzós Nyavalyának következései légyeneké?

2do. Valyon ezek a' fájdalmak nem a' kénesõ orvoslásnak következései? inelly mi-nekutánna a' Frantzós mérget ki-óltotta va-lamelly részre magát le-tévén a' fenn-neve-zett fájdalmakat nemzette.

3^{tio}. Valyon ezen fájdalmok, nem a' vigyázatlan kénessõs orvoslásból származott ér-zõ inak, és némelly belsõ részek meg-gyen-gülésének következésee?

4to. Valyon nem a' külsõ, vagy a' bel-sõ ónos orvoslás következésee?

5to. Valyon nem valóságos reumatis-mus, vagy Arthritis, továbbá meg-kell visgál-ni valyon ezek a' fájdalmak nintseneké forró hideggel egybe köttetve? és a' kénesõs cura
alatt

alatt lett meg-hülésnek következéseé? A' tson-
toknak Frantzós fájdalmái éjtszaka inkább dű-
hőködnek mint nappal, jóllehet némellykor
a' nem Frantzós eredetű Arthritis-is nagyobb
fájdalmat okoz éjtszaka mint nappal.

Ha ezek a' fájdalmak Frantzós eredetűek, szükséges ide a' tökéletes kénesös or-
voslás ízzasztokkal egybe köttetve a' millyenek
(Sulphur Antimonii Auratum,) és (Extractum
Cicutæ, Pulvis Doverii,) a' meleg feredők
(Extractum Gratiolæ Aconiti &c.

Ha ezek a' fájdalmak az érzékenységnek
nevekedéséből, és a' vigyázatlan kénesös or-
voslásból származtanak úgy ide szükséges a'
tejes Diæta, a' meleg feredők (China, Opi-
um, Antimonium &c.) Ezek mellett szük-
séges hogy a' beteg meztelen testén flanelt
viselyen.

HARMADIK SZAKASZ.

A' közönséges Frantzós Nyavalyáról. (Lues Venerea Universalis.)

Ha az helybéli Frantzós nyavalya a' fennírt módok szerint tökéletesen el-nem oszlik a' vizes edényekben bé-szívodván, a' közelebb való vizes ikrás húsokban daganatokat nemz, és azután az egész vért meg-fertézteti, melly által egy elsöben még a' beteg által-is alig érezhető hideglelésetskét okoz, melly által a' Frantzós méreg bizonyos részekre magát le-tévén,

tévén, azokon egész erejéből dühösködik, és az úgy nevezett Frantzós következéseket elő hozza mellyeknek Suminája az úgy nevezett közönséges Frantzós Nyavalyát tsinálja.

A' vérben bé-szívodott Frantzós méregnek következése, a' testeknek és azon helyeknek külömségekre nézve az hova a' méreg magát le-tészi, külömbözök, még-is közönségesebben leg-első nyomdokait tapasztaljuk a' szájban a' bőrön, a' tsontokban, és azután a' belső részekben. A' Szájban az Inyen, a' Szájnak belső részein, a' Nyelvtapon, a' Mandolákon, néha a' Nyelven-is szalonás fekélyek támadnak; mellyek nem igen fájnak a' beteget orrából beszéllővé teszi, a' nyelést kisebb nagyobb mértékben gátolják, ha ezen fekélyek hamar meg-nem orvosoltatnak, sebessen terjednek, a' Nyelvtapot meg-einésztik, az Inynek, és orrnak tsontyaiban akadván azokat meg-fenésittik, melly által darabonként ki-hullanak, és szenvedhetetlen büdösséget okoznak.

A' vérből a' bőr színére le-téetett Frantzoz méreg, azon külömb külömbféle pattanásokot, foltokat, hasadásokat okoz. A' foltok különösebben erednek az homlokon, a' megjelen, honyaly alatt, a' Váll-lapotzkák között, ezek külömböző színűek, setét vagy világos pirossak, néha sárgások. A' bőr színén fel-lyül vagy nem, vagy igen kevésbé emelkednek, vagy egyesek, vagy egyben fojtak és felesek, közönségesebben egy garasnyi nagyságuk, vagy annál valamivel nagyobbak, melyek rezes forma varrá változván le-húllanak, helyében mások támadnak mind addig míg a' foltok fekélyé változnak.

A' Frantzoz hasadások (fissuræ Rhagades) erednek kiváltképpen a' tenyérnek, és a' talpnak belső oldalain, a' bőr fel-hasad Frantzoz fekélyé változik a' kerülete meg-keményedik, erőssen viszket, fájdalom boríttya-el, vékony tsipős genettség fój belölle. Ezek tapasztaltnak kiváltképpen a' közönséges Embereknél a' kiknek tenyereknek, és talpjaiuknak bőre meg-vastagodott meg-keményedett, kik tiszta és a' szabad levegőnek majd mindenkor ki-

vagynak tétettetve. Az elébb való rangú Emberek ezen hasadásoknak ritkán vagynak alája vétettetve.

A' Frantzós Rűh, a' közönségeshez hasonló, és tsak abból esmértetik-meg ha Frantzós következőekkel együtt vagyon, és Frantzós orvoslására meg-gyógyul.

A' Vérből a' bőr színére le-tett Frantzós tsipősségből származnak néha elébb veres, azután sárgás nagyon viszkető egy Tal-lérnyi nagyságu ki-ütések, mellyekből tsipős genettség főj - ki, és Frantzós ki-ütéseknek (Herpes Venereus) neveztetnek, mellyek közönségesebben a' derekon, kezeken, és lábokon tapasztaltatnak, és ollykor az honyaly és ágyék ikrás húsokat fel-fújják. Ezen ki-ütések a' nem Frantzós eredetüektől tsak az által esméretnek-meg, hogy azok más Frantzós következőekkel egybe vagynak köttettetve.

A' Vérből a' bőr színére le-tett Frantzós tsipősség, némellykor nemz fel-emelkedett kisded kerék viszkető veres patanásokat, mellyek evesedés nélkül el-enyésznek, a' felső hártya le-koppad, hagyván a' bőrön rezes veres-

ségü,

3to. A' felyebb meg-írt helyyeken eredni szokott Frantzós fekélyek.

4to. A' bőrnek felyebb le-írt fóltyai, ki-ütései, hasadásai.

5to. A' tsontoknak éjjeli fájdalmai, és tsomozásai.

Mind az helyybéli, mind a' közönséges Frantzós Nyavalya egyben köttethetik olyan más Nyavalyákkal, mellyek nem Frantzós eredetűek, mellyek vagy meg-előzték a' Frantzós Nyavalyát, vagy annak le-folyása alatt más okokból származtanak, p. o. nem Frantzós eredetű tsomozások, gyúladások ki-sebesedések, evesedések mind a' lágy, mind a' kemény részeknek fenesedése (Reumaticus) és (Atriticus) fájdalmak, Gutta ütések, bőrön való ki-ütések, lopó hideg, száraz betegség &c.

Ezek a' Nyavalyák a' Frantzós testben a' magok természeteknek, és le-fojásoknak minden változtatások nélkül-is tapasztaltathatnak, gyakran mindazonáltal a' magok természetek változtatások nélkül, a' Frantzós természetet magokra fel-vészik, és ekkor az Orvosnak az efféle egybe elegyedett két ter-

mészetű Nyavalyát úgy kell orvosolni, mint valóságos Frantzós, és nem Frantzós Nyavalyát, ha ezen egyben elegyedésben az Orvos csak kénesővel orvosol, az által el-enyészik a' Nyavalyának Frantzós természete, a' másik fen-maradván, a' Nyavalya meg-nem gyógyul, az honnan szokták gyalázní a' kénesőt, hogy e' sok Frantzós Nyavalyának gyógyítására tehetetlen, holot, a' jó móddal ki-szolgáltatótt kéneső, a' mennyiben a' Nyavalya Frantzós természetű, bizonyoson meg-gyógyítja, a' mennyiben más természetű, mellynek a' kéneső nem orvossága, a' más orvoságokat kíván.

Némellyek a' Frantzós Nyavalyát olly közönségesnek állítják lenni, hogy majd egy Nyavalya se találhatnék, mellynek ál-ortzája alatt ne játszodhatnék, mellyet rész szerént tapasztalásból, rész szerént a' kénesős szerentsés orvoslásból erősittenek. A' mi az elsőt illeti az Orvosi könyvekben írattnak-le ugyan ollyan Frantzós következesek mellyek magokat az el-ragadás után sok esztendők múltva múltatták - ki, de ezek engedelemmel legyen mond-

mondva, vagy csak költemények, vagy az Orvosoknak a' betegektől lett meg-tsalattatások, a' kik szégyelvén erköltstelenségeket meg-valani a' jelen való Frantzós következést az előtt sok esztendővel történt ragadás következésinek állították lenni. A' mi az orvoslást illeti, hogy valamely Nyavalya a' kénesös orvoslásra meg-gyógyul, abból nem következik, hogy Frantzós természetű legyen; mert a' kénesös sok más nem Frantzós természetű Nyavalyáknak szokott lenni orvossága p. o. az álkaptzik egyben kaptsolásának, Máj dugulásnak, főbéli vízkorságnak &c.

Az ál-ortzás Frantzós Nyavalyákról sok mesék vagynak, de mind addig valamely Nyavalyát Frantzós természetűnek nem kell ismérni, valameddig a' fenn meg-írt jelek leg-alább azok nagyobb részei valakiben fel-nem találtnak, és egyszersmind legyen a' felöll-is bizonyos akárki-is, hogyha egyszer a' Frantzós Nyavalyából tökéletesen ki-gyógyított, annak következéseitől soha nem alkalmatlankodtatik, hanem ha újjolag a' Nyavalya el-ragadására okot szolgáltat.

A közönséges Frantzós Nyavalyának orvoslása.

A közönséges Frantzós Nyavalyának leg-régibb és leg-bizonyosabb orvossága a' *kínese*. Ezen kívül javasoltattanak sok más eszközök mind bizonyosok, mellyek a' próbát ki-nem állották, mostan újjabban ilyenek hirdettetett-ki az (Acidum Nitri,) mellyről a' rapszta-lások, csak annyit bizonyittanak, hogy a' kénesös orvoslást elő segitti, de a' Frantzót kénesös nélkül meg-nem gyógyította.

Minden kénesös orvoslás akár külső, akár belső legyen-is az, ha igen nagy mértékben szolgáltatuk-ki gyomor emelgést, hánást, has-menést, nyálazást, kolikát gyúladást &c. sőt még halált-is okozhat.

Ha a' kénesös orvoslás a' Frantzós következeseknek el-enyészése után hosszason folytatik, a' száj belső részeiben a' Frantzós fekélytől meg-nem különböztethető fekélyeket
szerez,

szerez, mellyek a' kénesős orvoslás alatt mind terhesebbek lesznek.

A' szer felett való mértékben adatott kéneső következései között nevezetesebb a' nyálzás, mellynek jelei ezek: értz rezes izérzés, a' száj fájás, az iny fel-puffad, és vérzik a' kisebb hozzá érésreis, a' fogak enyves nyállal bé-boríttatnak, el-vásznak, érzékenyek lesznek, ki-húllanak, a' torokban száraz meleg különös érzékenysége rendkívül való szomjúsággal, mellyeket követ enyves sűrű tsipős nyál-fojás, ha tovább-is fojtattya a' beteg a' kénesővel való élést, kemény gyúladás következik, a' száznak belső részei fájdalmas fekélyekkel bé-boríttatnak, a' Nyelv fel-dagad hogy alig fér a' száj üregében, az All-ikrás húsok, Ajak, az egész Abrázat, a' Gége fel-puffadnak, utollyára a' lábok-is meg-dagadnak, a' hideglelésetske melly az egész kénesős orvoslás alatt tapasztaltatott nevededik, mellyet követ Vér-hányás, Agy gyúladás, Vér-has, és az halál.

A' tapasztalás eléggé meg-bizonyította hogy a' nyálazás a' Frantznak gyógyítására nem csak szükségtelen, hanem káros-is, mivel a' gyógyulást akadályoztattya, és a' betegnek sokféle kedvetlen, és némellykor halálos következéseket okoz. p. o. Lethárgiát, Maniát, forró hideget, Vér-hánást, Asthmat, fogai ki hullását &c.

Ezekre nézve az Orvos a' nyálazásnak el-jövetelét akadályoztassa-meg, mert ha már el-jött, bajosabban állithattya-meg.

Azok az eszközök mellyek a' kénesős orvoslás alatt a' nyálazásnak elő kerülését akadályoztattják két félek, úgy mint: Diætabeliek, és orvosságbeliek.

A' Diætabeliek ezek: légyen szüntelen mértékletes melegben, melly által a' test szüntelen gőzölögjön, semmi meg-hülés hozzá ne közelítsen, mindennap széke légyen, borral mértékletesen élyen.

Az orvosságbeliek ezek: a' kénesővel vigyázva, és mértékletesen élyen; azon szerek közé mellyek a' kéneső erejét mérsékelyék számláltatnak: a' Camphor, Chyna, Büdös-kő,

kő, Opium, a' meleg feredők, kivált a' bű-
doskőves feredők, akár természetesek akár
mesterségesek legyenek.

A' már el-kezdődött nyálazás meg-á-
lítására szükséges leg-előbb-is félben szakasztani
a' kénesős orvoslást, azután meleg feredő,
laxálás gyenge laxatívák által, ha a' test gyen-
gesége engedi, a' testnek dörgölése, bűdös-
kő virágnak bé-vétele, a' mellynél még jobb
az Hepár Sulphuris, jó melegben való létél,
szorító szájmosók, tápláló eledelek, Bór
Opium vesicatorium, és linimentum volatile.

*A' Kénesövel való élésben meg-
kivántató vigyázatok vagy
Régulák.*

Nem minden Frantzós Embert lehet kénesö-
vel éltetni, mellyre nézve szükséges a' testnek
alkotványát a' Frantzós Nyavalyával egyben
elegyedett Nyavalyákat meg-visgálni, és meg-
fon-

fontolni, vallyon azok a' kéneseivel való élet engediké? Mind ezekre kalauzolnak a' következő Régulák:

1.

A' kéneseös orvoslás, kissebb, nagyobb inértékben gyengitti a' testet, azért tsak ott kell élni véle az hól bizonyos az Ember, hogy semmi más eszköök által a' gyógyulást remélleni nem lehet.

2.

Kerülye az Orvos a' kéneseös kemény szereket, és tsak a' gyengébbekkel éltesse betegeit.

3.

Ollyan kéneseös szerekekkel élyen, mellyeket vagy maga készített, vagy ollyan Ember a' kihez bízhatik.

4.

Bátorságosabb a' kéneseivel magára élni mint sok más szerekekkel meg-elegyíteni.

5.

Ha kiben azon következések tapasztaltatnak, mellyek ellen mászsor kéneseös orvoslással élt, még abból nem bizonyos, hogy a'

a' mostani-is Frantzoz légyen, és a' miut gyakran meg-esik, valyon a' méreg el-nem enyészette? melly ezután-is fen-maradott, a' melly kénesős orvoslást éppen nem kíván, hanem inkább Dulcamarát, Sasaparillát &c.

6.

Ha a' Frantzoz Nyavalya Scorbutussal vagyon meg-elegyedve, a' kénesős orvoslásnak helye nintsen, hasonlóképpen nints helye, ha Rákfenével volna meg-elegyítve.

7.

A' terheseeknek és szopóknak vigyázva lehet adni a' kénesöt.

8.

A' kiknek gyenge tüdőjök vagyon, vagy Vért-is hánynak, vagy idősök, szemes vigyázat alatt élhetnek kénesövel.

9.

Az hó szám és Hemorois fójása alatt nem jó a' kénesövel való élés, az Histérikáknak-is gyakran görtsöt okoz.

10.

A' meg-gyengült és meg-soványodott embereket tápláló húsos Diétával, Borral, Chinával,

nával, 's más erősítőkkal szükséges el-készíteni a' kénesos orvosláshoz.

11.

Az érvágás szükségtelen készítő orvoslás a' kénesövel való éléshez, (hanem ha az Ember felettebb véres lenne) mivel az a' testet gyengíti, így az előre való meleg feredőis szükségtelen, mivel a' bőrt lágyítván a' meg-hűlletésre alkalmatosságot ad, melly itten ártalmas. A' laxatívának csak akkor legyen helye ha a' test tele lesz tisztátalansággal.

12.

A' kénesövel való élés az izgatóságot neveli, azért annak tsendesítésére jó mértékletes mértékben Opiummal élni.

13.

Némellyekben a' kénesövel való élés hasmenést okoz, mellyet izzasztókkal kell akadályoztatni, ha azok nem használnak a' kénesöt opiummal kell egybe kötni.

14.

Néha a' kénesövel való élés főbéli felpuffadást okoz, ekkor vigyázva éltetessék a' beteg kénesövel.

15.

Ha a' kénesővel való élés alatt hideglelés tapasztaltatnék azt egy néhány napig félben kell hagyni.

16.

Kénesővel való élés alatt a' beteg meleg alatt tartsa magát, mert a' kéneső a' testet az hideghez érzékenyebbé teszi, melly miatt hamar a' gőzölgés vissza verődik, az orvoslás gátoltatik. Ez az oka, hogy a' meleg Tautományokban könnyebb a' Frantzós Nyavalyát gyógyítani mint az hidegekben.

17.

Vigyázzon az Orvos a' kénesővel való éltetés alatt, valyon a' betegnek Szeme nem kezdé fájni, nem tapasztalé benne valami belső nyomást, annak mozgatásában valami nehézséget, és a' látásban valami rövidséget, ha igen, akkor a' kénesővel való élést, vagy hagyja félben, vagy kevesebb mértékben szolgáltatassa ki, különben megvakulás lehet a' következése.

18.

A' mi a' Diétát illeti minden izgatót, és melegítőt távoztasson - el, Hússal és Borral igen mértékletesen élyen, a' savanyút és a' Tejet kerülye.

19.

A' Frantzós következesek el - enyészése nem mindenkor jele a' méreg el - enyészésének.

20.

Az orvoslást mindenkor erősítő szerekkel p. o. Chinával, vassal, és abból készült szerekkel kell bé-rekeszteni.

A' közönséges Frantzós Nyavalyának orvoslására leg - bizonyosabb és bátorságosabb szerek e' következendők.

1.

A' folyó kéneső sem külső sem belsőképpen a' maga folyó állapottyában a' Frantzós Nyavalyá-

valyának orvoslására nem elégséges: mivel külsöképpen a' test bē - nem szíjja, belsőképpen bé - vétettévé minden változás nélkül a' testből ki - takarodik, hanem ennek készületei (præparata) mind külső - mind belső-képpen igen hasznosok a' Frantzós Nyavalyának orvoslására, a' mint ezt látni lehet.

2.

A' kénesős kenőben, mellyet így kell készíteni: végy tiszta Háj - z írt fél - fontot, ólvadd-meg, és a' tüztől ki-vévén mikor kezd sűrűdni egy márványkő Mozsárban aprodonként tégy hozzája egy font tisztított kénesöt, mellyet fa - törővel négy óráig szüntelen keverj, és ezen keverésben tégy hozzája approdonként két font Háj-'sirt, mellyeket 44. óráig meg-szűnés nélkül keverj, és így készen vagyon a' leg-jobb kénesős kenő, melly a' tapasztalás szerint minden Frantzós Nyavalyának leg-jobb orvossága. Ezen kenőből egy *Scrupulust* vagy fél - *Drachmát* a' szár belső részre fel-kenny, más Nap ugyan annyit a'

más szára, harmadik Nap a' tzombra, negyedik Nap a' más tzomb belső részére &c. A' kenést a' beteg maga tégye-meg, vagy ha más teszi húzzon kesztyűt, vagy marha - hójagot a' kezére. A' kenésre leg-jobb idő ebéd után 3. órával. Minden 8-ad Nap nevelni kell a' kenőnek dósissát, ha az első 8. Nap fél-drachma volt, a' második 8. Nap legyen két *Scrupulus* és így tovább. A' kenés előtt szükséges azon részt flannellel meg-dörgölni, azután a' tűz előtt mind addig kenni, míg a' test bé-íszsza, és azután flannellel bé-borítani, rész-szerint a' szabadabb bé-szívodásért, rész-szerint hogy a' köntös el-ne motskolódjék a' kenőtől. Elő segít a' kenő orvoslást minden 2-dik vagy 3-dik Nap történő gyenge meleg vízben való feredés.

3.

A' *Plenk* guminis kénesője melly fólljó kénesöböl és Gummi Arabicumból, kö vagy üveg

űveg Mozsárban 48. óráig való elegyítés által készül, mellyekből Pilulát, és Syrupot készít *Plenk.* A' Pilulákból ad Napjában fél- vagy egy egész *drachmát-is.* A' Syrupból a' nagyoknak reggel és estve egy évő kalánnal, a' kisdedeknek egy kávés kalánnal ad. Ezen készületben a' kéneső nints fel-ólvadva, tsak a' vízzel a' Gummi által fel-elegyedve, azért igen kevés része mehet által a' Vérben, hanem változás nélkül a' vég bél-hurkán ki-megyén, erre nézve egész hasznót nem tehet.

4.

Az *édes kéneső* melly a' kénesőnek a' konyha só savanyuságával a' tökéletes elégségig lett egyesítéséből származik. Ez a' készülete a' kénesőnek a' leg-jobb, és bizonyosabb orvossága a' Frantznak (ha a' *Schele* módja szerént készittetik mellyet *Girtannerben* meglehet olvasni) vévén belőle reggel és estve 1. 2. vagy 3. gránnyit.

5.

Mercurius Sublimatus corrosivus, melly áll kénesöböl és konyha só savanyuságából, különbözik az édes kénesötöl ebben, a' kén-
eső só savanyuságtól tökéletesen meg-van elé-
gitve, a' *Mercurius Sublimatus Corrosivus*-
ban pedig nintsen tökéletesen meg-elégítve,
e' Sublimatioval, amaz pedig Præcipitatioval
készül. A' *Mercurius Sublimatus Corrosivus*
az egér - kö után a' leg - keményebb mérég a'
tudatlan kézben, egy szemes Orvos kormán-
nya alatt pedig betses orvosság, ennek a' do-
sissa kitsiny $\frac{1}{4}$ $\frac{1}{4}$ leg - felyebb $\frac{1}{4}$ grán 24. óra
alatt, sok vízbe fel-ólvasztva, és apró dosi-
sokra fel - osztva, a' leg-jobb formája ez: végy
két grán *Mercurius Sublimatus*, destilált tisz-
ta vizet 16. lotot, meg-elegyittvén vegyen a'
beteg reggel és estve egy lotot belölle, vagy
a' mi még ennél-is jobb; ezt a' két lotot egy
font Málva főt vízben fel-ólvasztva egész Nap

el-költi. Ilyen módon sokszor tsudát téssen, kivált a' tsont daganatoknak gyors el-öszlatisában, mindazonáltal ilyen kitsin dosisban való hosszabb élésének-is gyakran következése, a' Vér-háuyás, száraz köhögés, száraz betegség, vakság, sükettség, a' nehézheseknek az idetlen szülés. Ha Sublimatust meszes vízben fel-ólvasztyák hivattatik Phagadenica víznek, melly a' Frantzós fekélyekben igen hasznos.

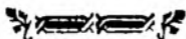
6.

Hammuszln kéneső (Mercurius Cinereus) melly készül praecipitatio által, ha a' Saletrom savanyuságban fel-ólvadott kéneső Salmiák által praecipitáltatik. Ennek a' dosissa 1. vagy 2. grán napjában nevelvén lassauként a' dosist 6. gránig, melly jó orvosság volna, ha olyan hamar nyálazást nem okozna, mellyre nézve a' dosissát nem könnyen kell nevelni.

Mind ezek közül a' leg - jobb és leg - bizonyosabb az édes kénesövel , és a' fen megírt kénesös kenövel való orvoslás , ezek közül - is a' Köznépre nézve mind a' ki a' bévételtől iszonyodik , a' kenö orvoslás elsőséget érdemel , melly által a' ki - rendelt idő és mód alatt élvén a' Frantz minden következéseitevel bizonyoson tökéletesen el - enyészik .

A' tapasztalás meg - bizonyította , hogy a' kénesö okos ki - szolgáltatás alatt a' Frantzt bizonyoson meg - gyógyította , minden kedvetlen következések nélkül , mellyből bizonyos mennyiséget kell a' betegnek el - költeni , az ő testében lévő Frantz mérge mennyiségéhez képpes , melly egyben több , másban kevesebb , de ezt a' mennyiségét a' kénesönek , ha rövid idő alatt költi - el a' beteg , és ez által sietteti a' gyógyulást , a' tzeit el - nem éri , és sok kedvetlen következéseket szerez , mellyre

nézve szükséges a' kénesőnek a' szükséges mennyiségét hosszas idő alatt költeni-el, felosztván azt apró dósisokra, így a' Frantz minden következeivel bizonyosan el-enyészik, a' test meg-gyógyul ha csak az ő belső alkotása (organismus) egészen el nem bomlott. Rövid munkáinknak ezzel végett vetünk, ha kinek tetszik ezen nyavalyáról bővebben olvasni, ajánlyuk a' leg-újabbak közül *Girtannert*, mint a' ki leg-fontossabban írt a' frantzós nyavalyáról.

NEGYEDIK SZAKASZ.

---

*A' leg óltsóbbi és bizonyossabb
Szereknek nemei.*

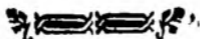
1.

Rp. Opii pur. gran. semis.

Sachar. alb. scrup. semis.

M. fiat pulv. D. pro Dosi S. Vegye-
bé estve midön el akar alunni.

2.

Rp. Tinct. Thebaic. Drach. duas
D. S. Vegyen belölle reggel és est-
ve 10 tsepet egy kalán vízbe.

3.

Rp. Lap. Caust. Chyrurg. Drach. semis
solv. in Aq. dest vel fluvialis Unc.
sex
colla per Chartam. D. S. Fetsken-
deczni - való.

4.

Rp. Lap- Caust. Chyrurg. scrup. semis
Opium pur. gran. quatuor.
solv. in Aq. dest. vel fluvialis
Unc. V.

E 5

coll-

coll. per Chartam. D. S. Fetsken-
dezni - való.

5.

Rp. Opii purissimi gran. XX.

Sachar. Satur. gran. III.

solv. in Aq. dest. vel fluv. Unc.

X.

coll. per Chartam. D. S. Fetsken-
dezni - való.

6.

Rp. Opii pur. Drach. I.

Terendo successive adde.

Infus. seminum Lini Unc. IX.

D. S. mint fellyebb.

7.

Rp. Lap. Infern. gran. V.

solv. In Aq. dest. vel fluv. Unc. X.
coll. per Chartam. D. S. mint fel-
lyebb.

8.

Rp. Virid. Æris Drachm. VI.

solv. in Spir. Sal. ammon. cum
calce viv. pur. Unc. II.

D. S. töltsen abból VI. tsepet
minden Uncia vízhez.

9.

Rp. Vitriol. Cœrul. gr. III, vel VI.

solv. in Aq. dest. simpl. vel fluv.
Unc. VIII. D. S. Kék Víz

10.

Rp. Mercur. subl. corrosiv. gr. II.
 solv. in Unc. VI. ; Aq. dest. simpl.
 vel fluv. D.

11.

Rp. Rad. Bardan Unc. I.

— Sasaparil. Unc. semis.
 coq. s. q. Aq. com. per hor. I.
 sub finem coctionis infunde
 Cort. Rad. Mezerei scrup. I. ad
 drachm. semis.

stent adh. in digest. per hor. 1/2 coll.
 Libr. II.

D. S. Vegyen minden két órában
 egy finzsiával.

12.

Rp. Rad. Alth. Unc. I.

coq. Aq. com. libr. II. per Ho-
ram, sub finem coctionis infunde

per Hor. $1\frac{1}{4}$

cort. Rad. Mezerei. scrup. I. ad.

drach. $1\frac{1}{2}$ deinde

ad. Rad. Liquir. drach. II. infunde

adh. per $1\frac{1}{8}$ hor.

coll. D. S. ut ante.

13.

Rp. Stipit. Dulcamar. Unc. I. Infund. in

s. q. Aq. ferv. per $1\frac{1}{4}$ hor. sub

finem ebulliant. per $1\frac{1}{2}$ hor. coll.

Unc. XV.

D.

D. S. Vegyen minden harmadik
órában egy finzsiával.

14.

Rp. Lapath. acut. Unc. I.

stip. Dulcamar. Unc. $1\frac{1}{2}$

coq. in Libr. II. & semis Aq. comun.

collat. ad reman. Libr. II.

S. Igya rend szerént való Ital
gyanánt.

